

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 233 | שנה ה' | פרשת וישלח | שנת תשע"ח

בקשו רחמים
 לרפואת רבן של ישראל
רבנו אהרן יהודה ליב
בן גיטל פייגא שליט"א
 בתושח"י
והן קל כביר לא ימאס תפילת רבים

צריך עיון

לא לשפוט מידי!

חז"ל אומרים תביעה על יעקב אע"ה, "למס מרעהו חסד". על שמנע חסד מאחיו שנתן את דינה בתביבה ולא רצה שייקחנה עשו, והתיימה מובן? ויש לבאר דאמננס ודאי הי' הצדק עם יעקב שלא תוכל דינה להחזיר את עשו למוטב.

אבל מ"מ הטענה היא למה לא העלה על מחשבתו לדון בזה, אם צריך לתתה לעשו או לא, רק "שפט מידי" שלא ליתן. [ועי' מהרש"א מגילה ו' ב' ד"ה אם יאמר וכו']. וזה תביעה על בן אדם, שלא ישפוט שום דבר כפי העולה במחשבתו ברגע הראשון. ואפי' אם זה נכון מ"מ צריך לדון ולשקול את הדבר ואח"כ להכריע. והלימוד מזה לאורח חיים של כל אחד!

כוחן של מידות

בשיחה בכינוס למען לב לאחים - קרי"ס ויצא תשנ"ט: הנה אחז"ל בשבת (דף ג"ה ב') א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, שנאמר ויהיו בני יעקב שנים עשר מלמד שכולן שקולין כאחת, אלא מה אני מקיים וישכב את בלהה פילגש אביו מלמד שבלבל מצעו של אביו ומעלה עליו הכתוב כאילו שכב עמה. ומביאה הגמ' עוד ברייתא, "תניא ר"ש בן אלעזר אומר מוצל אותו צדיק מאותו עון ולא בא אותו מעשה זה לידו, אפשר עתיד זרעו לעמוד על הר עיבל ולומר ארור שוכב עם אשת אביו ויבא חטא זה לידו, אלא מה אני מקיים" וכו'. וראים מזה עד כדי כך, דמה שהקב"ה כותב בתורה וישכב ראובן, אפשר להבין שזה לא דוקא, אבל אם יעמוד בניו ויקללו את שוכב אשת אביו [שהרי שבת ראובן עמד על הר עיבל, וקללו ארור וגו'], ביון כזה לא יתכן שהיה, כי אם באמת הוא חטא הרי זה בזיון, וכיון שהקב"ה מצוה אותם לקלל, לא שייך שהקב"ה יצוה כזה דבר שזה בזיון. ואע"פ שראובן עשה תשובה, וישב בשקו ותעניתו! ומה הבזיון?

הרי אם ראובן עשה תשובה זה היה מסתמא תשובה מאהבה. וחדונת נעשו לו זכויות, ומה הבזיון בזה? משמע שאינו כן, כי עצם זה שמזכירים כזה דבר אצל בן אדם, זה נחשב בזיון, ולא יתכן שהתורה תאמר לעשות כזה דבר שיהא בו כזה בזיון לראובן, ולכן ע"כ שזה לא היה, רק היה דבר אחר, שבלבל יצועי אביו.

למדנו מזה עד כדי כך, כמה זה חמור הענין של בין אדם לחבירו, שלא יתכן שהתורה תאמר אפילו פתחון פה על בן אדם, ואע"פ שהמעשה הזה של הברכות והקללות היה יותר ממאתיים וארבעים שנה אחרי המעשה של ראובן, ומאף אחד לא יזכור את זה, וכבר לא מדברים מזה כלל, ולא יזכירו את ראובן, אעפ"כ כיון שמזכירים דבר שפעם נכשל בזה ראובן, ואע"פ שכבר עשה תשובה, לא יתכן שהקב"ה יצוה לעשות כזה דבר, וע"כ מוכח שלא חטא ראובן בזה.

שיחה לפרשת השבוע

בכל פעולה גשמית לזכור את הקשר לרוחניות

שיחת רבנו שליט"א בישיבת גאון יעקב מוצש"ק בחוקתי תשמ"א

בכל פניה שפונים יש מצות, וכדאיתא במנחות (מ"ג ב') חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות, תפילין בראשיהן ותפילין בורעותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן. וכן בכל פעולה שעושים יש מצוות, וכגון ההולך לאכול פת צריך קודם לברך, ומלבד זה יש דינים בעצם הפת אם נלקח מישראל או מעכו"ם וחייב הפרשת תרומ"מ וכו'.

והנה בשו"ע (או"ח סי' קס"ז סעיף ד') איתא שההולך לאכול פת יתן שתי ידיו על הפת בשעת ברכה, שיש בהן י' אצבעות כנגד י' מצוות התלויות בפת, ולכן יש י' תיבות בברכת המוציא, וי' תיבות בפסוק מצמיח חציר לבהמה, וי' תיבות בפסוק עיני כל אליך ישברו, וי' תיבות בפסוק ארץ חטה ושעורה, וי' תיבות בפסוק ויתן לך (ועי' במשנה ברורה ס"ק כ"ג בשם הגמ"י שאם לובש בתי ידיים יפשטם כדי שיוכל לקיים דין זה).

ומקור הדין הזה הוא בירושלמי (ספ"ק דחלה) וז"ל י' מצוות אדם עושה עד שלא יאכל פרוסה, משום לא תחרוש, בל תזרע, בל תחסום, לקט, שכחה, ופאה, תרומה, ומעשר, ומע"ש, וחלה, רבי יצחק בידו אתי מיסב לידוי הוא פשט עשרתי אצבעותי (פי' שה' פושט את היד על הפת בעשר אצבעות) ואמר הרי קיימתי עשר מצוות. והנה ר' יצחק שאמר קיימתי עשר מצוות מסתמא אין כונתו שקיים המצוות בעצמו, משום שהוא לא חרש ולא זרע ולא אסף ולא עשה עיסה. ועוד הדלכה זו נפסקה לכל אדם וגם לאנשי חו"ל שרוב מצוות אלו לא נוהגות שם, ואפי"ה הם צריכים להניח י' אצבעות על הפת כנגד י' מצוות שנעשו בפת. וצ"ב מה הענין לרמוז שנתקיימו י' מצוות בפת מאחר שלא הוא קיימם?

והנה בר"פ וישלח כתוב שיעקב שלח מלאכים לעשו ואמר לו עם לבן גרתי, ופרש"י (בפי' השני) גרתי בגימטריא תרי"ג, כל' עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי. וצ"ב למה יעקב אמר לעשו דבר זה וכי זה אכפת לעשו הרשע, דהנה וכי אם אדם ילך לשלד שר מאומות העולם הוא יוסיף איזה דבר במה שיאמר לו ששמר מצות, ובפרט עשו שפרק עול, ועוד צ"ב דאם יעקב רצה לומר זה לעשו למה הוא רמז לו דבר זה באופן כ"כ רחוק שלא עולה על דעת השומע שזה הכוונה?

ואפשר לפרש דהנה יש מצוות שענינם אינו רק לעצם המצוה אלא לכללות המצוות, וכגון מצות ציצית שכתוב עלי' (בפ' שלח ט"ו מ') למען תזכרו ועשיתם את כל מצוותי, ואיתא במנחות (מ"ג ב') וראיתם אותו וזכרתם ועשיתם, ראי' מביאה לידי זכירה, וזכירה מביאה לידי עשיה, נמצא שע"י שלובשים ציצית צריכים להזכור בכל המצוות. ובפשטות זכירה הכוונה לזכור שצריך לקיים את המצוות, אמנם יש ענין בפני עצמו לזכור שיש מצוות לזכור שמוטלים חיובים עליו, ואע"פ שהעיקר זה העשיה מ"מ יש גם ענין זכירה. והטעם הוא משום שהדרך היחידה שאדם יכול להתקשר להקב"ה זה ע"י תורה ומצוות, ולולא זה א"א לידבק בשכינה [וכן מה שאמרו בכתובות ק"א ב' ב' להדבק בת"ח, משום שזה גם מצוה].

ומעתה מלבד עצם חיוב קיום המצוות, למדנו איך להגיע למדרגות הנעלות, ע"י זה שראיה מביאה לידי זכירה וזכירה מביאה לידי עשיה, לא רק לזכור שצריך לקיים את המצוות, אלא לזכור בכללות שיש על האדם מצוות, להתבונן בכל דבר מה עושים שמקיימים כאן מצוות, וזה יביא את האדם לתכלית של זכירה מביאה

לידי עשיה. ודבר זה נאמר באופן מיוחד בציצית, ובאמת איתא בשו"ע (או"ח סי' ח' סעיף ח') שכשלוש הציצית יכוין שציונו הקב"ה להתעטף בציצית כדי שזכור כל מצוותיו לעשותם.

אמנם אע"פ שבשאר המצוות אין ציווי מיוחד על זה, מ"מ עיקר הענין אינו רק בציצית, אלא כשאדם הולך לאכול פת (דוקא בפת נאמר דבר זה מפני שהוא עיקר המזון) חז"ל ראו לקבוע דין זה, כדי שבעשיה הגשמית אדם לא ישכח את הקשר לה', שיתבונן מה היא פת זו, מה נעשה בה, י' מצוות נתקיימו בפת זו. ואע"פ שלא הוא קיימם בפועל, מ"מ זה מוזכר לו את קיום המצוות, וע"י זה יזכור את הקשר להקב"ה כשעושה פעולה גשמית.

וגם במעשה דיעקב אפשר לבאר בדרך זה, דבאמת יעקב לא הי' צריך שעשו יבין שכונתו לומר תרי"ג מצוות שמרתי, דאפי" אם יבין זה לא יוסיף לו, אלא יעקב אבינו הזכיר לעצמו בשעה שניגש לעשות פעולת השתדלות, שהוא קיים תרי"ג מצוות וכל חייו הם המצוות וההתקשרות לה', כי בכל עשיה גשמית צריך לזכור שהעיקר הם המצוות ואז ממילא יתבונן היכן הוא אוזח בקיומם. וזה גם מה שאמרו חז"ל שיש י' תיבות בפסוקים המדברים בעניני הספקת מזון האדם כנגד י' מצוות שבהם, שבכל מקום שהאדם פונה יזכור שהגשמיות אינה העיקר אלא המצוות.

והנה דוד המלך אמר (בתהלים קי"ט נ"ט) חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך, ובמד"ר (ר"פ בחקותי) איתא אמר דוד רבש"ע בכל יום ויום הייתי מחשב ואומה למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות.

והנה בפשוטו קשה וכי כך הי' כל יום, וכי לא הלך למלחמות וכדו', אמנם אם חז"ל אומרים בודאי שכך הי'.

וי"ל שגם זה נכלל בכונתם, דוד המלך בכל פעולה שהלך לעשות הוא התבונן וחשב על המצוות, אם ר' יצחק עשה כן בשעת אכילה, דוד המלך שזכה להיות רגל למרכבה בודאי כל מעשיו היו לפי מהלך מחשבה זה, וחשב איזה שייכות יש למעשה זה שכעת הולך לעשות עם המצוות, וזה אמר חשבתי דרכי. וא"כ זה גופא נחשב שהולכיכוהו רגליו לביהמ"ה, דבין אם הלך לביהמ"ד ובין אם הוכרח ללכת למקום אחר, מ"מ הוא הי' במצב כזה שרגליו הולכיכוהו לביהמ"ה, כי זכר שזה העיקר ואע"פ דלפעמים הוכרח ללכת למקומות אחרים.

ועוד אפשר להוסיף בענין ברכת אבות (הברכה הראשונה בשמו"ע שהיא לעיכובא) דאיתא בר"ה (ל"ב א') ת"ר מנין שאומרים אבות שנא' הבו לה' בני אלים, ופרש"י הזכירו לפניו האייתנים. והיינו דאע"פ שבנ"י הם הזקוקים לכה מ"מ הקב"ה שהוא מקור החסד ורוצה בטובתינו הוא הטיב עמנו והודיענו שנזכה ע"י זה שזכיר זכות אבות. אמנם בודאי שזה לא איתא הוכרה שהיו אבות, אלא הכוונה שע"י ההוכרה אנחנו רוצים לידמות להם, דהיינו שיהי' לנו שייכות למדרגתם, ושכל מעשה המצוות שהם קיימו אנו רוצים לילך בדרכיהם, וזו מעלת הזכרת זכות האבות, ובזה יש נחת רוח לפניו יתב' כשאדם רוצה להדמות במעשיו למעשי האבות.

נמצא שהזכרה זו היא כהזכרת המצוות שהאדם יזכור את העיקר, דהיינו המצוות ומעשי האבות, ובלי זה הוא עלול להסיח את דעתו מן העיקר ע"י הבלי עוה"י.

אנחנו מאד רחוקים מזה אפילו בענינים הרוחניים, ובפרט בענינים גשמיים מסיחים דעת מהעיקר והעבודה המוטלת עלינו הוא לזכור תמיד שחיים בעולם של מצוות, וכשזכור את זה הזכירה תביא לידי עשיה. (מלא פי התלך תפילה עמ' שנה - שנה)

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית מרת **רחל דבורה ברלין** ע"ה בת יבדלח"ט מרן רבנו רבי אהרן יהודה ליב שטינמן שליט"א, אשת חבר להגאון הגדול **רבי זאב ברלין שליט"א** ראש ישיבת גאון יעקב נלב"ע ד' כסלו תשע"ח

ובזה באנו בדברי תנחומין למעלת אביה מרן רבנו שליט"א, לבעלה הגאון שליט"א, לאחיה הגאונים שליט"א ולבניה הרבנים הגאונים שליט"א. העומדים לימין המערכת מיום היוסד הגליון, במסירות רבה בהדרכה ובהגהה בהערות והארות וללא הם לא היו יוצאים הגליונות לאור עולם כלל. קוה אליו יתברך שמו שכבר תמו היסורין והצרות ואך טוב חסד ורחמים ישכון באהליכם ותזכו לראות דורות ישרים ובריאים בגוף ובנפש, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. (מתוך מכתב רבנו לנחם אבלים בשנים קודמות)

הנה לעת הזאת נביא כאן לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית כמה ענינים מדברי אבולות ניחומים של יבדלח"ט אביה מרן רבנו שליט"א בהזדמנויות שונות. וכן כמה הלכות והליכות עובדות והנהגות בענינים אלו ויהי"ר שנזכה שבלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים. [לע"ע זה ח"א, ואי"ה בגליון פ' ויחי במלאות השלושים יובאו עוד בענינים אלו]

ניחום אבלים | נשאל רבנו דברמב"ם (פ"ד אבל ה"ז) מבואר שיש למת עצמו ג"כ תועלת מניחום אבלים וצ"ע איזה תועלת יש לו בזה? ואמר רבנו דהנה מבואר בחז"ל (מדרש רבה בסוף קהלת) שאומרים בשמים 'ראו מה הבריות אומרים עליו, ולכן יש תועלת בזה שמספרים סיפורים על הנפטר וזה פועל בשמים.

אל עפר תשוב | כשרבינו היה בניחום אבלים שאל האבל את רבינו שליט"א בענין המנהג שמניחים עפר בעיני אביו ואמו כמבואר. [והי' קשה לו לעשות את זה] אמר רבינו שזה אינו ענין לנפטר, אלא ל"חיים" ללמדנו שעפר אתה ואל עפר תשוב, ודפק רבנו שליט"א עם מקלו על הארץ בהתעוררות בשעה שאמר את הדברים.

ניחום למת צעיר | אמר רבנו: דהנה רוב הנשמות היום, הם מגולגלות, וכל אחת צריכה לבא על תיקונה, ויש שבאות בזמן כזה, ויש בזמן כזה, כל אחד כשנגמר תיקונו נגזר עליו שימות.

כמו"כ סיפר רבינו: הייתי לנחם אצל הרב פפנהיים שישב שבעה על אחותו הצעירה. חשבת: העוה"ז מעבר שכ"א צריך לעבור לשם, כולם יבואו לשם, זה היום וזה מחר, לא צריכים א"כ להצטער, הקב"ה יודע שנגמר ימיו [שאלתי והרי הבנ"א הי' יכול לעשות יותר מצוות, השיב רבינו אבל גם יותר עבירות!]. (צדיק כתר יפרח וראה ברמב"ן פרשת ראה על הפסוק בנים אתם וגו').

גדר ברכת ניחום אבלים | בעת שישב מרן הגר"ש זצ"ל שבעה על בתו הרבנית עטל ברלין ע"ה הגיע רבנו שליט"א לנחמו. והיה ביניהם מו"מ וכדלהלן.

הגר"ש העיר: דהנה בכתובות (דף ה') מובא שתיקנו ברכה מיוחדת כלפי המנחמים 'בעל הגמול ישלם גמולכם' וכתבו הראשונים שם שזה ברכה עם שם ומלכות. והדבר פלא שלא די בקיום המצוה ובהבטחת הקרן והפירות בעוה"ז ובעוה"ב, וחז"ל תיקנו ברכה לזה?

ורבנו שליט"א ענה: שמבואר שם בסוגיא ובר"ן שם, שברכה זו נאמרה על הכוס דוקא, והינו שיש כוס יין מיוחד של ניחום אבלים כמפורש בפסוק (משלי א, ו) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ועל כוס זה של ניחום אבלים תיקנו את הברכה ולא על עצם הניחום (א"ה ע"ש בהגהת הגר"א בכתובות).

עוד הוסיף רבנו דזה דוקא בסעודה וכמו שנהגו אחרים (א"ה כונתו להמבואר בבאר הגולה ביו"ד סי' שצ"ח שמנהג הספרדים דבכל שבעת ימי האבילות אין האבל אוכל משלו אלא משל המנחמים, וממילא שעל סעודה זו והיין שבא מחמת סעודה זו תיקנו את הברכה. שזה נוסף על הניחום עצמו וכן הוא מנהג בני תימן כמובא בס' בית מועד פ"ט ס"ח, ועי' במאירי בכתובות שם).

אמנם הגר"ש חזר וטען: שהיין זה רק היכי תמציי לברך, אבל הברכה הוא על הניחום עצמו 'בעל הגמול ישלם גמולכם'.

ורבנו שליט"א העיר דמצאנו כע"ז בברכת נישואין שתקנו ברכה כנגד הנאספים. אמנם העיר ע"ז הגר"א ברלין ששם זה ברכה לכבוד הנאספים, אבל כאן זה ברכה למנחמים עצמם.

האם להגיע הרבה פעמים | רבנו שליט"א בעת שניחם את מרן הגר"ח"ק על הרבנית, חקר האם במצוות תנחומים יש מצווה להגיע הרבה פעמים וכל פעם זה מצווה ואפי' לקצת זמן או עדיף פעם אחת ארוכה.

כמו כן הגיע אל מרן הגר"ח"ק בבוקר אחרי פטירת הרבנית ושאל שאלה אודות האיסור ללמוד, שאסור להעמיק גם בדברים המותרים, ממ"נ אם אסור להעמיק אז במה זה נקרא שמוותר ללמוד הרי כאשר לא מבין זה לא נקרא שלומד ונו"נ בזה.

כמה מכתבי ניחום מתוך רבים, שכתב רבנו שליט"א לניחום אבלים לכבוד משפחת רוזנגרטן שיחי' בטוב ובנעימים.

אביכם הגדול הנחיל לכם ירושה רוחנית גדולה בתורה וביראת שמים, תזכו לנצל ולהמשיך וגם אתם תוכלו להנחיל ליוצאי חלציכם כהנה וכהנה. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

א.י.ל. שטינמן ומשפ'

י"ד שבט תשנ"ה לפ"ק, בני ברק יצ"ו

לכ' משפחת לוי הכבודה נרם יאיר. על שמועה כי באה בהלקח מאתכם ראש משפחתכם היקר באדם, כדרך האנשים הטובים אשר מעשיהם הטובים נודעים אחרי העדרם, כן הוא

בודאי גם במקרה הזה, בודאי תמשיכו במעשה הצדקה וחסד, ומעשיו ופעולותיו הטובים יצמיחו פירות, וזה יהי' לו זכיות לנצח. המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. **אהרן יהודה לייב שטינמן וביתו**

בס"ד כב' משפחת... נ"י הגיע בשורה הלא טובה על הלקח החטף בנכם ז"ל היות שחז"ל גילו לנו שאדם צריך לראות ולהבין שבודאי הכל יהי' לטובה ומי יודע דרכי השי"ת בודאי מכאן והלאה אך טוב וחסד ימצא באהליכם והנני בזה לנחמכם כמו שהורונו חז"ל ונקוה כי השם הטוב לא יוסיף לדאבה עוד וינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

אהרן [יודא] לייב שטינמן

מכתב תנחומין להגר"י רוזן שליט"א ראש ישיבת אור ישראל

בס"ד לכבוד הגאון ר' יגאל רוזן שליט"א. הנני בזה לנחמכם כמו שהורנו חז"ל, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים. ובהמשך הרבצת תורה ופועלכם למען לומדי התורה תנחמו.

י"ח מרחשון תשע"ח לפ"ק א.ל. שטינמן

ענין הקדיש | רבנו אומר הרבה פעמים ומעורר על כך, כי יש לדעת שאת הקדיש עצמו לא אומרים על הנפטר אלא לזכות הנפטר דהיינו מה שהבן אומר קדיש והציבור עונה אחריו אמנ יש"ר נהיה מזה קידוש ה', והנפטר שהשאר בעולם בן העושה את הדבר הגדול הזה קידוש ה' זה לו לעילוי נשמה.

וממילא אותם אנשים שרבים וגורמים מחלוקות סביב הקדיש הרי הם גורמים לתוצאה הפוכה שבמקום שיצא קידוש יוצא חילול ה' יצא שחרם בהפסדס וכמ"ש בספרים, רק הרבה למעשה נכשלים בזה. (מאחורי הפרגוד)

ענין הקדיש | סיפרו לרבינו שת"ח אחד אמר לאבל בשנת חיובו בקדיש [באבילות] תראה להזהר לא לקחת מה שמגיע לשני, אבל גם לא לוותר על מה שמגיע לך, שאתה לא בעה"ב לוותר על כך.

הגיב על כך רבינו: דע לך שזה טעות שהעולם טועה שהקדיש שייך למת, אין כזה דבר, אלא זה זכות לבן לאומרו, וע"י הקידוש ה' שיש, זה תועלת לאביו, ולכן אם ברצונו לוותר הרשות בידו, גם לוותר זה לע"נ, וכי לא אומר אמנ יהא שמה רבא, בלי להגיד קדיש, ובודאי שגם לוותר זה ענין גדול. ובהזדמנות אחרת הביא על כך את דברי החזו"א לרבי שלמה לורנץ שהיה צריך לטוס עבור חינוך העצמאי ובדיק בזמן שהיה אמור לשהות בחו"ל היה יארציית של הוריו ושאל את רבנו החזו"א מה לעשות?

והשיבו שכל העניין בקדיש הוא מצווה של כבוד שמים ובה זמנה להם וזה מה שאתה עושה בשליחות שלמענה נסעת לחו"ל.

ואמרו לרבנו בשם א' הגדולים שאומרים קדיש היות שחסר יהודי בעולם ולכן משלימים את החסר ע"י האדרת כבוד שמים. השיב רבינו שליט"א על אתר בתקיפות "און וואס אייב די טאטע איז געוויין אפאראך?" (ומה אם האבא היה פארך?)

לתרום ס"ת | אמר רבנו שנראה שכדאי לא לתרום ס"ת לע"נ, אלא להשאיל וככה כל רגע מקיים מצווה שיש לו ס"ת וכך כל רגע מזכה לנפטר, אבל אם תרום אזי אין לו כבר את הזכות שיש לו ס"ת.

צורת ניחום | איתא בגמ' כתובות ח' ע"ב אתא לנחומי, צעורי קמצער ליה? הכי קאמר ליה: חשיב את לאתפוסי אדרא.

יש לעיין הא מדרך הצדיקים שתולה שעונותיו גרמו פרענות הבאה עליו, ואיזה דרך הוא זה של תנחומין, דמ"נ אם ע"ז יכנס בלבו גאווה לומר דהא לא חטא רק נענש בעון הדור הא בודאי לא שפיר עביד, ואם לא יקבל מה שאומר לו א"כ איזה תנחומין הוא זה?

וברש"י שם ד"ה חשיב את. מבואר דרק הוא הוי חשוב שבשביל זה מת בנו. ויש לעיין בשלמא אם אמרו דהי' ינוקא אפשר דמת משום חשיבות אביו להיות נתפס בעון הדור, דנהי דהוא חשוב אבל בנו הא לא הי' כ"כ חשוב ואיך ימות כדי אביו יתפס בעון הדור, ובמהרש"א כתב דכיון דלא הי' בן עשרים שנה ואינן ב"ד של מעלה מענישין וע"כ דזה לאתפוסי אדרא, ומ"מ צ"ע דהא אין הבן נענש בשביל אביו אחרי שהוא בן י"ג שנה. (אילת השחר כתובות ה, ב)

האם מותר לאבל לקום מפני ת"ח, והשיב לו החזו"ן איש שאין צריך לקום, אבל מותר לקום. (בנתיבות הלכה ח"ב - אבילות החורבן עמ' 4) [ועי' שבית יעקב ח"א סל"ט]

האם יוצא ידי חובה בקריאת התורה ששמע בזמן אבלותו
במלאת ימי השבעה אם זה ביום שני או חמישי שיש בו קריאת התורה לא יצא בקריאת התורה ששמע בזמן שהיה עדיין אבל ואסור בתלמוד תורה וכדי לצאת ידי חובת קריאת התורה ילך לבית כנסת אחרי הקימה מהאבילות וישמע קריאת התורה. (בנתיבות הלכה ח"ב - אבילות החורבן עמ' 4)
נשאל רבנו: האם מותר לאבל בתוך השבעה ללמד את ילדיו אותיות אלף בית תשובה: גם זה נחשב תלמוד תורה (עי' גמ' שבת דף ק"ד ע"א) שיש רמזים בכל צורה של האותיות ואסור ללמד בימי השבעה

שבת בר מצוה

הורה רבנו שאין לבוא לשבת בר מצוה של בן אח וכדו' בתוך שלושים.

קידוש אחרי התפילה

הורה רבנו שאם נמצא בשבת בבית כנסת ויש קידוש שם אחרי התפילה, אינו צריך לצאת משם ויכול להישאר לקידוש אבל אסור ללכת לקידוש במקום אחר.

מפטיר בחודש הי"ב

הורה רבנו שבחודש הי"א שאין אומרים קדיש ואין מתפללים על מת, גם אין נוהגים לעלות למפטיר בחודש זה. [וכן הובא בארוחת רבנו ח"ד עמ' שג שנהג כך מרן הגר"ק על פטירת אמו שלא לעלות למפטיר בחודש הי"ב, אמנם עי' בקובץ תשובות ח"ב י"ז]

בן הלומד משניות

בן הלומד משניות עבור אביו אינו צריך לומר בפיו שהוא לומד לעילוי נשמתו כיון דמצד עצם לימוד זה מועיל לאביו.

לקבל עליה

סיפר הגר"ש בן רבנו כי התלווה אל מרן שליט"א כשנסע לפני שנים רבות לנחם את הגרמ"ד הלוי סולובציק על פטירת אחיו, ודיברו בענין אם אבל עולה לעליה בשבת, והגרמ"ד אמר שהוא רגיל לקבל מפטיר בכל שבת ואם לא יקבל הוא אבילות בפרהסי' ונו"נ בזה.

לימוד לעילוי נשמת

הורה הגר"א שליט"א שניתן ללמוד לכמה נפטרים ביחד באותו לימוד, כיון שגם נר למאה (ויאמר שמואל עמ' מ"ט).

צורת הלימוד

שאלה: כשלומדים משניות לעילוי נשמה האם עדיף ללמוד מעט משניות בעיון או הרבה משניות בשטחיות?

תשובה: עדיף ללמוד מעט בכונה מללמוד הרבה בלא כוונה.

וכששאלו אם עדיף ללמוד דף גמרא בעיון או ללמוד משניות?

השיב רה"י דבעיקר ילמד גמרא בעיון אבל ילמד גם מעט משניות משום שכך נהגו בלימוד משניות. (בנתיבות הלכה ח"ב - אבילות החורבן עמ' 5)

קדיש לגוי

כתב הגר"י זילברשטיין שליט"א: מרן הגר"א שליט"א הורה שקדיש לגוי אינו מועיל לו כלום, ואפשר לומר קדיש על גוי, אך הקדיש לא יעזור לו. (ויאמר שמואל עמ' שצ"ו)

קיטל ביוה"כ

ש. לגבי יוה"כ"פ המשנ"ב סי' תר"י הביא ב' מנהגים האם ללכת עם קיטל באבל תוך י"ב חודש, השאלה ששאלתי היאך לנהוג למעשה.

תשובה: לא כדאי ללכת. [הערות: דעת הגר"ק בשם החזו"א לא ללכת, וכן נוהגים האבלים בביה"כ לדרמן, וכן מובא בארוחת רבינו, אך העולם נוהג ללכת].

לומר שנים כאחד

ש. להנהיגם [וכן גם הקפיד החזו"א] שאין ב' אבלים אומרים קדיש ביחד, כי תרי קלי לא משתמע, אם יש רק קדיש אחד עדיף מ"מ לומר ב' ביחד - [כלומר עדיף מכלום..] או לא לומר כלל?

תשובה: לדעת החזו"א לא יאמר באותו יום, ויאמר למחרת, כי הרי סברת החזו"א "שאין ב' ש"ץ" וא"כ אין טעם לומר ב', אפי' אם עי"ז יפסיד את הקדיש באותו יום לגמרי. (עי' אילה"ש עה"ת שמות ל"ג י"ט שהביא ל'ספר מנוחה וקדושה' שער התפילה סי' כ"ב כתב ומלומר קדיש בשנים ביחד טוב העדר) והיה נראה ממרן רבנו שליט"א שדעתו ג"כ כהחזו"א.

לומר כל יום

ש. שאלה שהתבקשתי לשאול: יש אברך שמקבל תשלום על אמירת קדיש עבור פלוני שנפטר ללא בנים ל"ע. וההסכם שאומר כל תפילה קדיש א', שואל האם יכול יום א' לומר כפול קדישים וזה יפטרנו מלמחרת?

תשובה: יש ענין לומר קדישים כל יום, כי כך זה תועלת לנשמה מרן הוסיף לי דהוי כמו אוכל גשמי שצריך לאכול כל יום, ולא מהני כשאדם אוכל יום א' כפול, כדי שלמחרת יפטר מלאכול... (מנכדו הרה"ר ר' יעקב שטינמן שליט"א)

הלכות והליכות

הלויות

כתב הרב י"ל שליט"א שכשנשאל הגר"א שליט"א מבחור בישיבה קטנה ביי"א סיון תשמ"ט אם לנסוע להלויות בעל מנחת יצחק זצ"ל אמר לשואל אם היה לך לוייה בנוא יארק הרי לא תיסע גם אם תגיע לפני הלויה. והוסיף הגר"א ואמר שמתמא זה שכתוב שלת"ח צריך ללכת זה רק באותה עיר ומי שנסע זה ודאי טוב אבל חיוב אני לא יודע. עוד כתב הנ"ל וכן אמר הרה"ג רא"י בן הגרמ"י לפקוביץ שליט"א שכך הורה מו"ר הגר"א שליט"א לגבי לוית הגר"ח שמואלביץ זצ"ל שהיתה בירושלים. [אכן הורה רבנו שיש בזה עוד שיקולים שצריך לדון בכל פעם לגופו של ענין עפ"י הוראות גדולי הדור]

נטילת ידים אחרי הלויה

נוהג רבנו ליטול ידיו כשחוזר מלויה אע"פ שלא היה בתוך ד"א של מת, וראה במג"א אור"ח ס"ד סק"א. ועי' פרמ"ג א"א סכ"א ובס' טהרת הכהנים כהלכתה עמ' קע"ג. [א"ה וכן מטו בשם החזו"ן א"ש]

סעודת הבראה האם צריך שיהא בה פת

בסעודת הבראה לכאורה אין צריך לאכול פת דוקא דאין מצות סעודה רק אכילה הראשונה שבמה שאוכל צריך שיהא משל אחרים ואם רוצה לאכול רק ביצה וכדו' סג"י. (בנתיבות הלכה ח"ב - אבילות החורבן עמ' 4) ועיין בספר דברי סופרים.

ניחום בתוך ג' ימים

רבנו שליט"א פעמים רבות מנחם אבלים למחרת הלוויה כיון שאז צריך האבל יותר ניחום מכיון שאנשים עדיין לא מגיעים. (דרכי יוסף צבי עמ' קצ"ב) כשרואה רבנו שלאבל קשה לדבר מחמת אבילותו, הוא מתחיל בדברים כללים השייכים לא רק לאבל אלא לכל בני הבית כגון ששואל שמבטו לא דוקא לכיון האבל, האם גרים כן הבנים וכדו' ואז ממילא מתחיל האבל לדבר.

עיטוף באבל

אמר רבנו שכובע שלנו אי"ז נחשב לעטוף וע"כ אין לחוש להוריד את הכובע בשעת האבילות. אמנם הוא עצמו נהג כן ללבוש את הכובע כל זמן השבעה. [ועי' בס' ארח דוד (או ש"ע"ח) דהגר"ד בהר"ן כשישב שבעה על בנו ר' נחום הי"ד ישב עם הכובע כפוף עד העינים. [מטעם עיטוף דאבל] וכן הגר"ש"ז היה מעורר לאבלים ללבוש כובע ולהניחו למטה קצת: וראה בהערות שם: דהנה בגמ' (מו"ק טו,א) איתא דאבל חייב בעטיפת הראש, ונפסק להל' בטוש"ע (יו"ד סי' ש"פ סי"א וסי' שפ"ו סי"א) דהיינו שיכסה ראשו בטלית, וכ' הרמ"א (שם) דאין אנו נוהגים בעטיפה, (עי' תוס' מוע"ק כא,א סוד"ה אלו) והט"ז והש"ך (שם) ובס' ת' (סק"ב) כתבו דנוהגים למשוך הכובע לפני העינים, וכן פסקו החכ"א (כלל קס"ט סי"ט), הקצשו"ע (סי' רי"א סי"ג), וערוה"ש (סי' שפ"ו סי"א). וכן נהג רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בימי אבלו. [והנה בטוש"ע שם כתבו דכשבים מנחמים, מגלה ראשו לכבודם, וכמ"ש בס' תורת האדם ע"פ מס' שמחות, אמנם עי' בברכ"י (שם) שכתב שנוהגים להיפך, שאין מתעטפים אלא כשבים מנחמים, ומנהג ישראל תורה]

כמה מהנהגות רבנו בזמן אבלתו רח"ל על הרבנית ע"ה

כתב הגרע"א יו"ד סי' שצ"ו סעיף ד' נוהגין שלא ליקח דבר קטן וגדול מבית אבל משך כל ימי אבילות משום שרוח הטומאה שם כל השבעה עי' שם. ולכן רבנו שליט"א כשהיה אבל על אשתו, לא רצה לתת מכספו עבור הרמקולים עד לאחר השבעה משום מנהג הנ"ל וכן לא נתן להוציא ספרים מביתו במשך השבעה. (דרכי יוסף צבי עמ' קצ"ד)

הנה איתא בשו"ע יו"ד סי' שפ"ח ס"ב אבל אסור להניח תפילין ביום ראשון ואחר נץ החמה ביום ב' מותר להניחם ע"כ ואלו שנוהגים להתפלל כל יום עם הנץ ולא יכולים להניח תפילין ביום שני עד לאחר שמו"ע כיצד יעשו? ורבנו שליט"א התפלל ביום השני שאחרי ההלוויה, שהתקיימה בלילה, עם הנץ ולבש תפילין לאחר שמו"ע. (עמ' קצ"ו)

רבנו נוהג לומר בכל יום ג' פרקי תהילים פ"ג ק"ל קמ"ב לאחר תפילת שחרית, ובימי השבעה לא אמר. (עמ' קצ"ח)

יום השביעי של פטירת הרבנית ע"ה חל בר"ח. ורבנו שליט"א הסתפק אולי כדאי שהצבור ינחמוהו מיד אחר שחרית כדי שיקום מאבלו ויוכל לומר הלל עם הציבור מיד לאחר שחרית ונו"נ בדברי הדעת קדושים שם. ובסוף הכריע לגמור התפילה עד אחרי מוסף והלך לביה"כ"נ אחר להתפלל הלל עם הציבור וקיבל עליה לתורה. (דרכי יוסף צבי עמ' קצ"ז)

תפילת האבל בר"ח

הסתפק רבנו, האם אבל יכול להתפלל בביתו לפני העמוד בר"ח שבתוך השבעה דכל הטעם הוא שאין האבל מתפלל בימים אלו משום כבוד הציבור משא"כ בזה שכולם הגיעו לביתו לכבודו שמה לא שייך כן וצ"ע. (דרכי יוסף צבי עמ' קצ"ז)

לכבד חכם בשעת אבילות רח"ל

שח רבנו: שסיפר לו רבי שמריהו גריינימן זצ"ל שכשישב שבעה על אחד מילדיו שנקטף ממנו משיתוק ילדים, בא החזו"ן איש לנחמו ושאל אותו הגר"ש

עובדות והליכות בעניני אבילות

כיבוד אב

בעת שאשת רבנו הרבנית תמר ע"ה היתה חולה, היתה בתה מרת רחל דבורה ע"ה מגיעה בקביעות בלילות להיות לצידה רוב לילות השבוע, והיתה אומרת הרי הנכדים יושבים ולומדים ואם הם יהיו ערים זה יפריע להם ללמוד וכן לנכדות זה יפריע בעזרה לבעליהן ללמוד, ואני אשה פשוטה ואני יכולה להיות, וכך במשך שלש שנים היתה כמעט מידי לילה, וגם בלילות שבת שהיה שם נכד זמן ממושך היא גם היתה מגיעה כדי להיות שם. ולאח פטירת הרבנית תמר ע"ה אמר רבנו שליט"א לנכדו 'בתי רחל זכתה לעשות אסאך כיבוד אב'.

הדאגה האמיתית

כידוע שרבנו שליט"א לידידו הקרובים לבו דואג להם בעיקר בעת פטירתם מהדין הגדול והנורא. וכבר נתפרסם בכל תפוצות ישראל הספדו על ידידו הגר"מ סולבציק זצ"ל שהוא מברך אותו שיזכה בדין בשמים. ויעבור את זה בנקל ועוד דיבורים בענין זה.

ולאחר פטירת הרבנית תמר ע"ה ישב רבנו עם נכדו באחד הלילות ואמר לו כדלהלן: מסתמא כבר טוב לרבנית ע"ה בשמים, כי היא עברה יסורים רבים בעוה"ז וגם כל הנכדים לקחו ולומדים משניות עבודה. וראו בחוש שזה כל מה שמטריד אותו האם כבר עברה את הדין או לא.

וכן בעת פטירת נאמנו הרה"ג ר' יצחק לוינשטיין זצ"ל בער"ה. שמעו את רבנו באחד הימים בעשי"ת מתפלל לבורא עולם ואומר 'ר' יצחק דאג לי בימים אלו במסירות עצומה לארבעת המינים אנה חוס עליו ועל תדון אותו בימים אלו'. ועוד רבים עובדות כאלו.

העיקר להרבות זכויות

פעם הגיע רבינו לנחם בביתו של ת"ח גדול בבני ברק, והבנים האבלים שאלו את רבינו מה עילוי נשמה הכי גדול שיכולים לעשות עבורו, והזכירו שהשאיר אחריו ברכה חידושי תורה בכתב יד וכו', הגיב להם רבינו: הרבה פעמים הספרים שמוציאים ובפרט מאדם שנפטר, אין בהם כ"כ הרבה תועלת, כי גם אם אנשים מעיינים מעט, אח"כ מניחים בצד ולא מעיינים בו שוב, למעט אנשים מיוחדים שיש תועלת בחידושי תורתם, ולכן אם אתם רוצים עילוי נשמה יש מספיק דברים שאפשר לעשות וצריך לחפש דבר שהתועלת בו יותר גדולה. וצריך לדון בכל ענין לפי גופו של דבר.

וכשנפטרה חמותו של רבינו הורה בעשיית המצבה לעשות הכי פשוט שאפשר והתבטא 'כל פרוטה שיש, עדיף לתת לצדקה מלהשקיע במצבות', ואכן המציבה נמוכה ופשוטה בלי שום דברים מיוחדים (מבני הגר"ש)

שח הגר"ש שליט"א, בן רבינו: כשנפטרה דודתי מרת רחל אורגל, אחות אימי (האחות היחידה שהיתה לה) היה זה כבר בזקנותה של אימי ע"ה, והיא נפטרה ונקברה בחו"ל. ואאמרו"ל מן שליט"א הורה שלא לספר לאימי כלל, היות והדבר יכול להחליש את בריאותה, ואכן לא אמרו לה כלום.

ושמענו עוד שנפטרה דודתה של הרבנית ע"ה שהיתה קשורה עמה מאוד שהלכה עמה במחנות בשואה וכו', ורבנו ידע מפטירתה ולא רצה לספר לרבנית שלא תצטער.

בלילה חלמה הרבנית ע"ה שהדודה שלה נפטרה וקמה ממרת בבכי, ורבנו שחשש שהיא ידעה מה קרה, שלח את אחד מנכדיו לשאול אותה על מה היא בוכה, וסיפרה על החלום, אמר לה רבנו שתלך לומר את היה"ר בעת ברכת כהנים, וכך עשתה. ולמעשה התקשרה לבית דודתה ושם נודע לה על פטירתה.

פטירת חמותו של רבנו

חמותו של רבינו הרבנית שרה קורנפלד ע"ה עלתה לא"י אחרי השואה והתגוררה עם ביתה מרת אורגל בפתח תקוה, ואחרי שבתה עברה לגור בחו"ל, עברה להתגורר עם בתו וחתנה מרן שליט"א בכפר סבא ועברה אתם לבני ברק. בתה הרבנית תמר ע"ה טיפלה בה במסירות ודאגה לה די מחסורה.

תקופה קצרה אחרי שעלתה לארץ ישראל היא כבר קנתה לעצמה קבר, בבית החיים זכרון מאיר בבני ברק, היה זה סמוך לזמן שר"ה הלפרין קנה את בית החיים, והייתה מהראשונות שקנו שם.

בחצי שנה אחרונה כבר היתה מאוד חלשה ובתה הרבנית תמר ע"ה סעדה אותה כל יום וטיפלה בה בכל מה שהיה צריך.

כשנשארה הבת מרת רחל ברלין ע"ה, שבת האופורף והשבע ברכות היה הכל בירושלים, והמחותנת - אם הכלה לא נסעה! כי היתה צריכה לסעוד את אמה ע"ה, וכל האורחים שהגיעו (כולל אחות של הרבנית תמר, מרת אורגל שהגיעה מחו"ל, נסעו לירושלים, ורק המחותרנת לא נסעה).

לקראת חג סוכות תשכ"ה, חשה ממש ברע, וביום א' דחול המועד ראו כי חשה מאוד ברע ומרן שליט"א ציוה לבנו הגר"מ לקרוא לרופא ואדהכי והכי כבר הבחין שהמצב קשה ואמר לבנו הגר"ש שיזמין אנשים שיהיה מניין ביציאת נשמה.

אח"כ הורה לבנו לסדר מודעות אבלות משום דבר האבד (כי לא היה דרך אחרת להודיע לציבור) ואכן הדפיסו מודעות שהלויה ייצא מבית משפח' שטינגמן. בלויה היו אלפי איש, והיה זה חידוש גדול כי הציבור באותה תקופה לא היה כ"כ גדול, וגם את הנפטרת כמעט לא הכירו, ובכל זאת הגיעו הרבה לכבודו של חתנה מרן רבינו שליט"א. [הגר"ש הוסיף, כי בלויה הלך רבינו שליט"א בישוב הדעת ולא בבהילות וחופזה, וכן מנהגו תמיד שלא הולך במרוצה אלא בישוב הדעת והתבוננות, וכאן זה היה מאוד בולט כי מלוי המיטה התקדמו מהר והלכו כ"כ רחוק שבאמצע הדרך היו צריכים לעצור כדי לחכות לו לומר קדיש על יד בית כנסת סמוך שהיה בדרך].

מרן שליט"א אמר קדיש במהלך הלויה ואחרי הקבורה, וכל שנת האבל אמר קדיש בכל תפילה מג' התפילות ביום, והורה לבניו (שהיו בחורים) שיעברו לפני התיבה במשך השנה מתי שמתאפשר להם. בכל ימי חול המועד הרבנית תמר ע"ה, לא יצאה מהבית.

לא לקחת ירושה שלא כדין

סיפר בן רבינו, הגר"מ שליט"א: רבינו הגיע לארץ ישראל עם הבהחל"ח הרבנית תמר ע"ה אוד מוצל מאש ממש, לא היה לו כמעט שום קרוב משפחה והיה נצר יחיד מכל המשפחה בבריסק. מספר בני דודים היו לו בעולם, שעלו גם כן לארץ אך מסיבות שונות כמעט שלא היה קשר ביניהם. באחד הימים הגיע אל רבינו ידיעה משאר בשרו, שאחד הבני דודים נפטר ומכיון שלא השאיר אחריו ילדים או יורש מדרגה ראשונה, על פי החוק קרובי המשפחה הנותרים יורשים את הכסף ואם לא יבקשו את זה הכל יעבור לרשות המדינה, והיה לו רכוש רב, והציעו לרבינו להצטרף לבקשה לקבל את העזבון.

רבינו לא הסכים בשום פנים, אף שמצבו הכספי באותה תקופה היה דחוק עד למאוד, ואמר כי על פי הלכות ירושה רק קרוב מן האב קרוי יורש, ואותו אחד היה קרוב מצד אמו, וכיון שעל פי הלכה אין לו חלק בזה אינו רוצה להצטרף לזה.

הכל יסתדר

סיפר הגר"ש בן רבינו [בימים אלו במהלך ימי השבעה על אחותו הרבנית ברלין ע"ה]: באחד הימים הגעתי אל ביתו של אמור"ל מרן שליט"א והוא סח לי כי לאחותי - בתו הרבנית ברלין ע"ה יש בעיה רפואית מסוימת (וביקש איזה ענין) ואז אמר לי בבטחון גמור "בעז"ה היא תצא מזה", ואכן כך היה וכעבור תקופה הסתדר הכל, ודבר ה' היה ממש בפיו. ומאיך עובדא ידענא בחולה אחר שדיבר עימי עליו כמה פעמים והתבטא בלשון מסופק על המצב הרפואי וגם בירך בצורה רפוייה קצת, וראיתי בחוש כי אין שגורה תפילתו בפיו ואכן הסוף לא היה טוב ה"י.

ובכלל, יש להוסיף כי באופן כללי אין דעתו נוחה ממה שיש מבקשים מצדיק הבטחה שהחולה יתרפא, ופעם אמר 'וכי אפשר לחיות לעולם?' אלא אנו צריכים לעשות השתדלות שלנו בתפילה ולשאול עם מומחים והקב"ה יעשה מה שהכי טוב.

הספד על נשים

העיד הגר"ש בן רבינו כי שמע מרבנו כמה פעמים על ענין הספד על נשים, כי אמנם אין כאן איסור אבל בחו"ל לא היה מקובל להספיד נשים, ולכן לדעתו ראוי למעט בזה.

טנא מלא ברכה

להרה"ג ר' אהרן ניב שליט"א

לרגל הוצאת ספרו "כשחר אורך"

ובו תשובות אמרים והנהגות ממרן רבנו שליט"א

וחלקם פורסמו בגליון "כאיל תערוג".

יזכו ה' להרבות תורה בישראל ולראות נחת מכל יוצאי חלציו.

את הספר ניתן להשיג בבית רח' ראב"ד 17 בני ברק

ובחנויות הספרים